

_____ De neerlandistiek in Centraal- en Oost-Europa _____

Zofia Klimaszewska (Warschau)

Als we vanuit het perspectief van de zich nu voltrekkende eenwording van Europa terugblikken op de ontwikkeling van de neerlandistiek in Centraal- en Oost-Europa, dan zien we niet alleen een bestendige toename van het aantal docentschappen, medewerkers en studenten, en een hiermee gepaard gaande intensivering van de wetenschappelijke en publicistische activiteiten, maar ook een zekere verschuiving van zwaartepunten, het naar voren treden van een aantal dynamische centra, en een geleidelijk maar onstuitbaar proces van integratie binnen de kringen van neerlandici in deze regio. De politieke en economische situatie van de regio is hierbij uiteraard van betekenis.

In de jaren zestig en zeventig, toen het IJzeren Gordijn nog bestond, was het belangrijkste centrum van de Centraal- en Oosteuropese neerlandistiek ongetwijfeld de universiteit van Leipzig, waar prof. G. Worgt voortbouwde op een traditie die gesticht was door zijn grote voorganger Theodor Frings, vooraanstaand linguïst en grondlegger van de Duitse neerlandistiek. Leipzig was in die periode een belangrijk opleidingscentrum voor buitenlandse germanisten. Met het oog hierop was een speciaal 'Ausländerstudium' in het leven geroepen, dat in de context van het verdeelde Europa van die tijd natuurlijk vooral bestemd was om studenten uit het zogenaamde 'Oostblok', dat wil zeggen de toenmalige Sowjet-Unie, Polen, Tsjecho-Slowakije, Hongarije en Bulgarije op te vangen. Velen van hen kregen naast hun studie Duitse taal- en letterkunde ook een neerlandistische opleiding mee. De uitstraling van de 'Niederländische Abteilung' onder leiding van prof. G. Worgt zorgde ervoor dat talrijke buitenlandse studenten besloten er nog een tweede studievak bij te nemen. Aan de persoonlijke inzet van prof. Worgt was het te danken dat zij niet alleen Nederlands leerden, maar ook kennis konden maken met de Nederlandse cultuur en de sporen daarvan in Duitsland, en dat zij ook gelegenheid kregen lezingen en gastcolleges bij te wonen van bekende linguïsten uit het Nederlandse taalgebied, zoals Willem Pée en A. Weijnen, die geregeld Leipzig bezochten.

Aangestoken door het enthousiasme van prof. Worgt zijn verschillende in Leipzig opgeleide neerlandici in zijn voetsporen getreden en na hun terugkeer naar hun land van herkomst hebben zij ernaar gestreefd het curriculum germanistiek aan hun universiteiten aan te vullen met het studievak Nederlands. De inspanningen van in Leipzig afgestudeerde germanisten en neerlandici hebben ertoe geleid dat het studievak Nederlands aan nieuwe universiteiten werd ingevoerd, en dat de positie van de reeds bestaande docentschappen werd versterkt. Tijdens de in de jaren zeventig en tachtig gehouden reünies van oud-

studenten in Leipzig bleek telkens weer hoeveel op dit gebied gepresteerd was door de neerlandici uit Leipzig, waartoe ook schrijfster dezes behoort.

Ook in de Sowjet-Unie was het in de jaren zestig en zeventig mogelijk in de neerlandistiek af te studeren, met name aan de Universiteit van Moskou, waar een bloeiend centrum opgericht was door prof. Mironow, die bekendheid heeft verworven als auteur van talrijke wetenschappelijke publikaties en als samensteller van een Russisch-Nederlands woordenboek.

Een ander belangrijk centrum van Nederlandse studies bestaat sinds lange tijd aan de Karelsuniversiteit in Praag, één van de oudste universiteiten van Europa.

Hoe actief de Tsjechische neerlandici wel zijn, blijkt onder meer uit het enkele jaren geleden verschenen grote woordenboek alsook uit de talrijke vertalingen van Nederlands letterkundig werk. Als vertaalster heeft vooral mw. Olga Krijtová naam gemaakt, maar zij heeft inmiddels al enkele opvolgers opgeleid.

In het voormalige Tsjechoslowakije bestonden naast Praag, dat het belangrijkste centrum vormde, nog andere universiteiten waar men terecht kon om Nederlands te leren: te vermelden is hier vooral Brno, maar sinds enige tijd legt ook Olomouc op het gebied van de neerlandistiek een levendige activiteit aan de dag en in 1995 werd daar zelfs een congres gehouden waarop neerlandici uit de meeste landen van Centraal- en Oost-Europa aanwezig waren. Deze samenkomst heeft als doel een organisatie in het leven te roepen die alle neerlandici uit de regio zal groeperen en de samenwerking tussen de verschillende universiteiten zal coördineren. Dit alles moet bijdragen tot een nauwere integratie binnen de kringen van Centraal- en Oosteuropese neerlandici, wat overigens in overeenstemming is met de geest van het CREPUS netwerk, in het kader waarvan het project 'Der niederländische Sprachraum und Mitteleuropa' is opgezet.

Steeds vaker hebben we het over Centraal-Europa of over Centraal-Oost-Europa. Deze term verdient de voorkeur boven de vroeger gehanteerde term Oost-Europa, die met politieke connotaties beladen was. Ik herinner me de talrijke Colloquia Neerlandica waarop tijdens de zgn. vergaderingen per taalgebied Oost-Europa als zodanig apart gezet werd. Het ging dan telkens om de landen achter het IJzeren Gordijn. Naast sprekers van Slavische talen kwamen hier ook Oostduitsers, Roemenen en Hongaren terecht (de twee laatstgenoemde talen behoren respectievelijk tot de Romaanse en de Fins-Oegrische taalgroep). Later maakte het begrip 'taalgebied' terecht plaats voor het begrip 'regio'.

Onze landen hebben dus hun plaats teruggevonden in de regio Centraal-Oost-Europa. Van onze partners binnen de oude constellatie missen we nu de Oostduitse centra, met name Leipzig en Berlijn (Humboldt Universiteit), die natuurlijkerwijze teruggekeerd zijn tot het 'Duitse taalgebied'.

Na de opsplitsing van Tsjechoslowakije is in de hoofdstad van de zelfstandige Slowaakse staat, Bratislava, nu ook een docentschap Nederlands ontstaan.

Tegen het einde van de jaren tachtig verschenen op de kaart van de docentschappen Nederlands nieuwe, in sommige gevallen bijzonder actieve centra. Als voorbeeld kunnen we Ljubljana noemen, waar in 1989 het studievak Nederlands werd ingevoerd, en dat inmiddels al bekendheid heeft verworven door de zomercursussen die er plaats hebben. Het eerste docentschap in het voormalige Joegoslavië was Belgrado (1987); dit is overigens ook vandaag nog het enige centrum voor neerlandistiek in het nieuwe Joegoslavië.

In Hongarije verschijnen er naast het zelfstandige docentschap Nederlands aan de ELTE-Universiteit in Boedapest, waar Nederlands als afstudeerrichting bestaat, steeds meer centra waar Nederlands onderwezen wordt. Sinds 1989 behoort hiertoe het Talencentrum van de Technische Universiteit. Vrij onlangs zijn daar ook nog Debrecen en Pecs bijgekomen.

Een soortgelijke ontwikkeling is waar te nemen in Roemenië, waar naast het bestaande docentschap in Boekarest nog twee nieuwe docentschappen zijn ontstaan: Cluj en Timisoara. In Bulgarije is er naast Sofia ook nog Veliko Tarnovo.

In de voormalige Sowjet-Unie kan de neerlandistiek op een lange traditie bogen. De belangrijkste centra waren Moskou en Leningrad (St.-Petersburg), waar Nederlands al geruime tijd de status van hoofdvak geniet en waar ook veel vertaald wordt. Na het uiteenvallen van de Sowjet-Unie zijn er nieuwe centra ontstaan in Litouwen (Vilnius), Oekraïne (Kiev en Lviv) en Oezbekistan (Tasjkent).

In Polen werd de grondslag voor de ontwikkeling van de neerlandistiek in 1960 gelegd door prof. N. Morciniec in Wroclaw. In de loop der voorbije 35 jaar werd op dit fundament een sterke neerlandistiek opgebouwd, en mettertijd is het docentschap uitgegroeid tot de Erasmus-Leerstool voor Nederlandse Taal, Literatuur en Cultuur. Prof. Morciniec heeft een waardige opvolger gevonden in de persoon van St. Prędota.

Een opvallend kenmerk van de ontwikkeling van de neerlandistiek in de laatste jaren is dat dit studievak in toenemende mate zelfstandig wordt. Waar het vroeger een onderdeel van de studie Duitse taal- en letterkunde was, vormt het nu vaak een zelfstandige afstudeerrichting. In Warschau is de afdeling Nederlands weliswaar een onderdeel van het Germanistisch Instituut, maar als studievak staat Nederlands sinds het begin van de jaren negentig open voor de hele Letterenfaculteit. Weliswaar kon Nederlands ook vroeger al, sinds het begin van de jaren tachtig, als afstudeerrichting gekozen worden, maar deze mogelijkheid bestond alleen als aanvulling op een germanistische basisopleiding. De positie van de neerlandistiek aan beide belangrijke Poolse centra werd sterker naarmate

de medewerkers hogere academische graden behaalden; verscheidene neerlandici zijn inmiddels gepromoveerd en gehabiteerd.

De neerlandici van Centraal- en Oost-Europa ontmoeten elkaar sinds 1981 op regionale Colloquia Neerlandica, waarvan het eerste in 1981 in Wroclaw werd gehouden. Eveneens in Wroclaw wordt het tijdschrift *Neerlandica Wratislaviensia* uitgegeven, het enige vaktijdschrift op het gebied van de neerlandistiek in Centraal- en Oost-Europa.

In toenemende mate ontwikkelen de neerlandici van de regio hun eigen leermiddelen en vertaalwoordenboeken, die speciaal gericht zijn op de studenten Nederlands uit een bepaald taalgebied.

Apart dienen naast de opleidingscentra voor neerlandici ook de belangrijkste centra van vertaalactiviteiten vermeld te worden: dit zijn vooral Praag, Moskou, Warschau en sinds enkele jaren ook Boedapest en Belgrado.

De stormachtige ontwikkeling van de neerlandistiek die in de laatste jaren waar te nemen was, alsook de opening van de landen van de regio ten gevolge van politieke veranderingen, bleven niet onopgemerkt. Dit blijkt uit het feit dat de Nederlandse Taalunie de ontwikkeling van de neerlandistiek in de regio Centraal- en Oost-Europa als één van haar prioriteiten beschouwt.